

HEKİMOĞLU VE MUCİZE DOKTOR DİZİLERİNİN YOUTUBE GÖSTERİMLERİNDE YARALI ŞIFACI ARKETİPİ

Türkyılmaz, Tuncay¹

¹*Istanbul Aydın University, (Turkey)*

e-mail: yonetmentt@hotmail.com

Özet

Carl Gustave Jung bilinçdışı ve arketipler teorisinde insanoğlunun davranış kalıplarının, kökleri geçmişe uzanan kolektif bilinçdışı ve arketiplerden geldiğini ortaya koymaktadır. Jung'un arketipleri zamanla birçok farklı alan tarafından uygulanmıştır. Bu alanlardan bir tanesi, bir medya mecrası olarak geleneksel medyanın önemli bir kısmını oluşturan televizyon, diğeri ise medyanın internet ile bağlantılı, etkileşimli bir dijital video mecrası olan *Youtube* adlı internet sitesidir. Televizyonlarda ve *Youtube*'da gösterilen film, dizi, reklam gibi ürünlerde gösterilenin ve mesajın izleyici üzerindeki etkisini arttırabilmek için arketipler bilinçli bir şekilde kullanılabilir. Bu çalışmada özellikle pandemi döneminde gündeme gelen *Hekimoğlu ve Mucize Doktor* isimli dizilerin *Youtube*'da yayınlanan bölümlerinin altına yazılan izleyici yorumları sayesinde yaralı şifacı şaman izdüşümü üzerinden yaralı şifacı arketipin daha iyi okunması ve arketipin pandemi döneminde yayınlanan 'Koronavirüsüne Karşı Uyumlu Gereken 14 Kural' isimli kamu spotlarıyla olan bağlantılarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışmada Carl Gustave Jung'un kolektif bilinçdışı ve arketipler kuramı temel alınarak Jungyen analiz yöntemi ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yaralı Şifacı Arketipi, Şifacı Şaman, Hekimoğlu Dizisi, Mucize Doktor Dizisi, Youtube*

WOUNDED HEALER ARCHETYPE IN YOUTUBE SCREENINGS HEKİMOĞLU AND MUCİZE DOKTOR SERIES

Abstract

In the theory of unconscious and archetypes, Carl Gustave Jung reveals that the behavioral patterns of human beings come from collective unconscious archetypes that have roots in the past. Jung's archetypes have been applied by many different fields overtime. One of these areas is television, which constitutes an important part of the traditional media as a media channel, and the other is the website, Youtube, which is an interactive digital video channel of the media connected to the internet. Archetypes can be used deliberately in order to increase the effect of what is shown and the message on the audience, such as movies, tv series and advertisements shown on Televisions and Youtube. In this study, thanks to the audience's comments written under the Youtube episodes of the Tv series *Hekimoğlu and Mucize Doktor*, which came to the agenda especially during the pandemic period, a better reading of the wounded healer archetype through the representation of the wounded healer and the '14 Rules to be Followed Against the Coronavirus' published during the pandemic period. Its connections are aimed to be revealed. In the study, Jungian analysis method and content analysis method were used that based on Carl Gustave Jung's collective unconscious and archetypes theory.

Keywords: *Wounded Healer Archetype, Healer Shaman, Hekimoğlu Series, Mucize Doktor Series, Youtube*

Giriş

Carl Gustave Jung'un 'Kollektif Bilinçdışı' kuramında yer alan arketipler arasında yaralı şifacı arketipi de bulunmaktadır. Bu arketip şifacı özelliğinin yanı sıra koruyucu, kollayıcı özelliklere de sahiptir. Jung'un ortaya attığı kuramda yer alan arketipler psikoloji de dahil olmak üzere günümüzde birçok alanda kullanılmaktadır. Bu alanlardan bazıları sinema, reklam, televizyon, sosyal medya olarak sıralanabilir. Çalışmanın hemen başında Jung'un arketip kavramı ve yaralı şifacı arketipine genel bir bakış yer alacaktır.

Şamanizmde Şifacı Şaman binlerce yıllık bir inançsal sistemin günümüzdeki yansıması olarak görülen, şifa dağıtan, iyileştiren özelliklere sahip kült bir figürdür. Bu figür yaralı şifacı arketipinin en eski formlarından biri olarak görülebilir. Bu sebeple arketipi besleyen bu figür çalışmada ayrı bir başlık altında ele alınmış ve örnek dizilerdeki yaralı şifacı arketip bu form üzerinden incelenmiştir.

Marshall McLuhan, Global Köy düşüncesiyle ilgili olarak bugünün internet devrimini ve Youtube mecrasını o günden görebilmiş ve dijital çağın kahini lakabını almıştır. McLuhan'ın o dönemde öngöründe bulunduğu günümüz Youtube kanalında ilkel kabile hislerinin, arketiplerin yansımaları izleyicilerin yaptıkları yorumlardan okunabilmektedir. Bu sebeple McLuhan'ın, *Global Köy* düşüncesi ile internet henüz ortada yokken bugüne dair görüntülü bir dijital mecra alanı olarak tahmin ettiği, yorum yapılabilir, etkileşimsel bir alan olan Youtube'da ve bu mecrada yayınlanan dizilerdeki arketiplerin yorumlarla desteklenerek daha görünür olması ve bu konular arasındaki bağlantılar ayrı bir bölüm olarak çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise; son dönem Türk dizilerinden *Hekimoğlu*, *Mucize Doktor* dizilerindeki baş karakterler yaralı şifacı arketipinin yer aldığı dizi örnekleri olarak sunulmuştur. Bu dizilerde baş karakter olan doktorlar geçmişten gelen bazı hastalıklara ve aynı zamanda olağanüstü iyileştirme yeteneklerine sahiptirler. Bu dizilerin özellikle pandemi döneminde popüler olmaları oldukça dikkat çekicidir. Örneklem olarak sunulan dizilerdeki bazı sahneler esas alınarak arketipin yaralı ve şifacı özelliklerini bu sahneler üzerinden nasıl ortaya koyduğu ifade edilmiştir. Son bölümde *Hekimoğlu*, *Mucize Doktor* dizileri şifacı Şaman figürüyle de desteklenerek Jungyen bir analizle çözümlenmiştir. Ayrıca dizilerin resmi Youtube kanallarında yayınlanan bölümlerinin yorum bölümlerinde izleyiciler tarafından şifacı arketipe dair yapılan yorumlar incelenmiştir. Çalışmanın son kısmında pandemi dönemi ve 14 kuralın tanıtıldığı kamu spotlarına yer ayrılmasının sebebi ise; bu kamu spotlarında yaralı şifacı arketipin dizideki karakterler üzerinden bilinçli bir şekilde halkı kurallara karşı bilinçlendirmek için kullanılmış olmasıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Türk dizilerindeki yaralı şifacı arketipinin sunumuyla, dizilerin pandemi döneminde popüler olması arasında bağlar kurularak seyirciye medya tarafından verilmek istenen mesajın yorumlanmasında farklı bir boyut kazandırılması için yorum yapılabilen etkileşimli bir video mecrası olan Youtube kanalında bu arketipin etkilerinin izleyici tarafından yazılan yorumlarla analiz edilmesi ve arketiplerin bilinçli kullanılması durumunda izleyicide ne gibi etkiler uyandırabileceğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Evren ve Örneklem

Çalışmada olasılık temelli olmayan örneklem türlerinden biri olan amaçlı örneklem yöntemine başvurulmuştur. Amaçlı örneklem, belli ölçütleri karşılayan ya da belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilen bir örneklem türüdür. Örneklem olarak *Hekimoğlu* ve *Mucize Doktor* dizilerinin Youtube'da yayınlanmış olan birinci bölümleri ele alınacaktır. Çalışmada yaralı şifacı arketipini içeren tüm Türk dizileri evren olarak alınmıştır. Zamansal ve ekonomik açıdan imkanların yeterli olmadığı ve senaryo ile karakterin bir kalıp olarak tüm bölümlere genel bir şablon olarak yansıtıldığı göz önünde bulundurularak çalışma dizilerin tüm bölümleri yerine birinci bölümleri örneklem alınarak gerçekleştirilecektir. Dizilerdeki genel tema aynı olduğundan izleyici yorumları için bölüm kısıtlaması getirilmemiştir. Dizilerdeki baş karakterlerin oynadıkları *Koronavirüsüne Karşı 14 Kural* isimli kamu spotlarının Youtube'da yayınlanan filmlerinin yorum kısmından amaçlı örneklemle seçilmiş yorumlar da çalışmaya dahil edilmiştir.

Yöntem

Carl Gustave Jung'un psikanaliz üzerine çalışmaları doğrultusunda Jungyen yaklaşım televizyon ve sinema alanında birçok film altyapısında değerlendirilmiştir. Akademik alanda da Jung'un bilinçdışı kuramı ve arketipleri baz alınarak Jungyen çözümleme yöntemiyle bu filmler çözümlenmektedir. Bu çalışmada her iki dizinin

çözümlemesi Jungyen analiz yöntemiyle yapılmıştır. Çalışmada ayrıca dizilerdeki bazı sahnelerin daha detaylı çözümlenmesi için içerik analizi yönteminden de faydalanılmıştır. Sağlık Bakanlığı'nın pandemi yönetiminin bir politikası olarak ilgili kamu spotlarındaki karakterlerin dizilerde canlandırdıkları karakterleriyle yer alması, George Gerbner'in ekme kuramıyla desteklenerek ilişkilendirilmiştir.

Yaralı Şifacı Arketipi

Psikolog Carl Gustave Jung'un ortaya attığı kolektif bilinçdışı teorisi insanın yaşadığı kültürle ilgili olarak semboller, imgeler, dil ve diğer tecrübeleri kapsamaktadır. Jung'a göre evrensel tarihindeki köklü semboller, mitolojik temalar, aşırı tepkiler insan bilinçdışı katmanındaki derinlikleri ortaya koymaktadır. Jung ilk zamanlar bunlardan bahsederken 'başlangıçtan bu yana var olan imgeler' ya da 'kolektif bilinçdışının hakimleri' şeklinde bahsetmiş daha sonra bunlar 'arketipler' olarak tanımlamıştır (Jacobi, 2002: 62).

Jung'un tespit ettiği temel 12 arketip kendi içinde kalıplaşmış davranışları, bazı özellikleri, tutum ve değerleri barındırmaktadır. Bu arketipler masumiyet, sıradan adam, sihirbaz, aşık, kahraman, soytarı, bilge, asi, kaşif, hükümdar, iyileştirici, yaratıcı arketipler olarak sıralanmaktadır. Bu arketipler arasındaki iyileştirici arketipin, insanlara yardım etmekten mutluluk duyan bir karakter olarak hizmet etmek, iyileştirmek, hayatlarını yoluna koymak gibi amaçları da bulunmaktadır. Şifacı arketip, anne-baba, bakıcı, hemşire, doktor gibi karakterlerde hayat bulmaktadır. Bazı markalar da şifacı, bakıcı arketipini kullanmaktadır. Örneğin Florance Nightingale hastanesi ve bazı medikal markalar bu arketipi belirgin bir imaj olarak öne çıkarmaktadır (İpekçi, 2018: 261-267).

Bu arketiplerin davranış ve düşünce düzleminde katmanlı bir şekilde iç içe buldukları ve birbirleriyle ortak özellikler taşıdıkları söylenebilir. Yaralı şifacı arketip kendisiyle ortak özelliklere sahip bazı arketiplerle ortaya çıktığında güçlü bir yapı oluşturmaktadır. Anne arketipi bu arketiplerden bir tanesidir. Anne arketipi temelde anne arketipiyle alakalıdır ve bu arketip kendi içinde aklın çok ötesinde bilgelik ve ruhsal yücelik, iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, büyüme, bereket ve besin sağlayan, sihirli dönüşüm ve yeniden doğuşu ifade eden, yararlı içgüdü, gizli, saklı, karanlık olan, ölümler dünyası gibi özelliklere sahiptir (Jung, 2013:22). Bu özellikler yaralı şifacı arketipin bilge, bakıcı, yeniden doğuş gibi temel özellikleriyle benzerlik taşımaktadır.

Yaşlı bilge adam arketipi de farklı kılıklarda karşımıza çıkabilmektedir. Bu kılıklardan bir tanesi doktor ve kurtarıcı arketipidir. Jung'a göre bir erkekte bu arketip bazı durumlarda tehlike yaratabilir çünkü arketip harekete geçtiğinde kişi kendisinde hastalıkları iyileştirme, mucize yaratma, bilgelik gibi özelliklerinin bulunduğunu hissedebilir (Fordham, 2011: 77). Bu yönleriyle yaşlı bilge adam arketipi yaralı şifacının temel özelliklerinden olan hastalıkları iyileştirme, bilgelik, mucize yaratma gibi özelliklerini taşımaktadır.

Yaralı şifacı arketip ile bağlantılı olan çocuk arketipleri arasında yaralı çocuk, yetim çocuk, masum ve mucize çocuk arketipleri bulunmaktadır. Yaralı çocuk, ihmal, taciz ve benzeri travmaların anılarını saklamaktadır. Yaralı çocuk arketipi şefkat duygularının açığa çıkmasına sebep olmaktadır. Diğer yaralı çocuklara yardım etme arzusu bu arketip sayesinde eylemselliğe dönüşmektedir. Yetim çocuk arketipi doğumlarından itibaren içinde yaşadıkları ailelere ait olmadığı hissini veren insan psikolojisini ortaya koymaktadır. Yetim arketipi terk edilme hissinden kurtulamamak ve kendi kişiliğinin olgunlaşma sürecini baltalamak şeklinde görülmektedir. Bu sebeple temsili bir aile yapısına dahil olma hissiyatı ağır basmaktadır. Mucize çocuk arketipi ise çok zorlu şartlarda bile bilgelik ve cesaret becerisini ortaya koyabilmektedir. Bu arketip her şeyin mümkün olduğunu ortaya koyan ve hayal gücü çok geniş bir eskitip formudur. Mucize çocuğun gölgesi ise mucizelerin varlığını, kötünün iyiye dönüşünü inkar eden bir formda ortaya çıkabilir. Depresyon ve karamsarlık durumları yaralı mucize çocuk arketipinin gölgesi olarak görülmektedir (Ukray, 2014:198-199). Jung'un yaralı şifacı hakkındaki en temel söylemi bir şifacının yaralı olması gerektiği ile ilgilidir. Şifacı yaralı olduğu ölçüde hastalıkları iyileştirebilir. Bu sebeple çocuk arketiplerinden olan yaralı çocuk, yetim, masum ve mucize çocuk arketipleri yaralı şifacı arketiple katmanlar oluşturarak belli bir karakter yapısı içinde yer alabilir. Ya da bir olay karşısında bu arketipler içiçe yapılar halinde ortak bir şekilde tepki olarak ortaya çıkabilir. Nitekim yaralı şifacının yarası çocukluğuna dayalı olabilir. Çocukken ihmal edilmiş, tacize, şiddete uğramış, yetim kalmış bir şifacının yaralarının kaynağı bu arketiplerde gizlidir. Tüm bunlar onun çocukluğunun masumiyetini gözler önüne sermektedir. Böylece masum arketipi de belirgin bir şekilde saydığımız çocuk arketipleriyle birlikte vücut bulur. Bilgelik, cesaret gibi erdemler ise mucize çocuk formuyla yaralı şifacı arketipinde bütünleşebilen ortak özelliklerdir.

Joseph Campbell *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* isimli kitabında kahramanın olağan dünyadan doğüstü olaylar bölgesine doğru ilerlediğini yazmaktadır. Bu diyarlarlarda masalsı güçlerle karşılaşan kahraman kesin bir zafer kazandıktan sonra benzerleri üzerinde üstünlük sağlayan bir güçle ülkesine dönmektedir. Prometheus'un

göklere çıkararak tanrılardan ateşi çalması ve tekrar aşağı inmesi, Aineas'ın yeraltına inip, korkunç ölümler nehrini geçip üç başlı bekçi köpeği Kerberso'yu alt edip babasının hayaletiyle konuşması ve bilgelikle Roma'yı kurmak için Fildişi kapıdan geçerek geri dönmesi, İason'un çarpışan kayaların arasından gemisiyle geçerek, mucizeler denizini aşması, altın postu koruyan canavarı yenmesi ve bir gaspçıya tahtını, tacını geri almak için postla geri dönmesi gibi mitolojik hikayelerde kahraman arketipinin tipik yansımaları görülmektedir (Campbell, 2013:42). Yaralı şifacı da kahraman da yolculuklarında önüne çıkan engelleri aşmaya çalışmakta ama bunu yaparken de yaralar almaktadır. Prometheus insanları ışığa, ateşe kavuşturma –kurtarma- eyleminin bedelini, Kafkas dağlarında zincirlenerek ve karaciğeri her gün kartallara yedirilerek ödemiştir. Böylece kahraman bu mitte yaralı vasfı kazanmış olur. Kahraman arketipinin en belirgin özelliği arasında bulunan bu kurtarıcı ve yaralı özellikleri yaralı şifacının da karakteristik yanını oluşturmaktadır.

Jung her tedavinin en az yarısını doktorun kendi kendini incelemesinin oluşturacağına vurgu yapmaktadır. Ona göre önemli olan, hastanın içinde iyileşmesi gereken her neyse doktorun kendi içinde de bunu düzeltmiş olması gerektiğidir. Jung hastanın doktoru aşağıladığı, yıprattığı anda bile doktorun içinde hissettiği acının iyileştirme gücüne yansıtacağını savunmaktadır. Bu durumun Yunan mitindeki yaralı şifacı arketipiyle –Chiron- özdeşleşmekle ilintili olduğunu söylemektedir. Köruklenen arketipik imgelerin doktor üzerinde büyük bir iyileştirme yeteneği yansıttığını söyleyen Jung, yaşlı bilge adam, büyücü hekim, şaman, büyücü arketiplerin doktorun hastayı iyileştirmesinde çok etkili olduğunu savunmaktadır (Stevens, 2014:183.184).

Jung'a göre ruh içeriği somut bir gerçekliğe sahiptir. Kendisi de hastalarında kimi zaman şamanların kullandığı yöntemleri andıran yöntemler kullanmıştır. Bu yöntem sayesinde kişi iç dünyasındaki şeyleri görselleştirmeye teşvik edilmektedir (Snowden, 2012:205).

Yaralı Şifacı Arketipi, Şifacı Şaman ve Chiron Bağlantıları

Şaman kelimesinin sözcük anlamı büyücü, rahip demektir. Bu sebeple kimi araştırmacılar Şamanizm'i bir din olarak kabul etmemektedir. Buna en büyük destek Şamanizm'de bir ibadet tarzının olmamasıdır. Şamanizm, dünyanın ve insanın özel bir tasarımı içerir. Buna göre, insanlarla 'Tanrı' arasında özel bir bağ olduğu varsayılmaktadır. Her şeyin ruhu olduğuna duyulan inanç ve ruhlar aracılığıyla kurulan bağ Şamanizm'in, Latince'de doğanın bir bütün olarak ve her varlığın teker teker maddi varlığın ötesinde bir ruha sahip olduğunu kabul eden anima kelimesinden gelen ve canlandırıcılık olarak bilinen uygulamalı bir animizm olduğu fikrini ortaya koymaktadır (Chidester, 2021:427). Şamanizm'e göre insan ruh ve bedenden oluşmaktadır. İnsanın fizyolojik fonksiyonlarını ise tın sağlamaktadır. İnsanın sağlıklı olması ya da sağlığını kaybetmesi iyi ve kötü ruhların arasındaki dengeyle alakalıdır. Bu anlamda Şamanizm bir din değil, insanın anlamlandıramadığı şeyleri açıklamaya yarayan bir inanç sistemidir. İnsanın yaşamını doğrudan etkileyen sağlık sorunları ve bunların çözümünü tarih boyunca önemini sürdürmüştür. Bu sebeple Şamanlarda sağlığın düzeltilmesi ve şifacılık önem arz etmektedir (İzgi, 2012: 32). Günümüzde hastalarını dinledikten sonra onları Şaman ritüelleriyle tedavi eden uzman psikolog Pınar Kaya, Şamanların kişinin hastalanmasını tamamen enerji dengesizliğiyle ilintilendirdiklerini söylemektedir. Kaya, Şaman şifacıların tedavi sırasında Yunan mitolojisinde de yeri olan 'Yeraltı Dünyası'na yolculuk yaptıklarını ifade etmektedir. Kaya'ya göre yeraltı dünyası kusurlarımız, negatif yönlerimiz, kişiliğimizin zayıf yönlerinin olduğu 'bilinçaltı'nı temsil etmektedir. Aynı zamanda hastalıklarımızın sebepleri de orada yatmaktadır (Sarıçam, 2014).

Dunne'nin araştırmasında ise, Şamanik bir şifacının hasta için hem hastalığı hem de tedaviyi somutlaştırabileceği yazmaktadır. Zamanın, mekanın ve varlığın sınırlarının yanısıra şamanın her şeye sızma yeteneği, onun iyileştirici bir armağanıdır. Kitaba göre Jung'un tedavi için kullandığı yöntemler de bazen şamanik uygulamayı anımsatmaktadır. Şifacının, sanatı ve kendi iç dünyası da olmak üzere emrinde birçok doğal yöntem bulunmaktadır. Hayal gücü, hafıza ve dünyanın güzelliği ile hayatın nefesi gibi etmenlerden her biri güçlü birer ilaç olabilir. Jung 1930'da bir Avrupa Konferansı'nda yaptığı konuşmada, kendisinin şifacı olduğunu, bu kadar hasta insanı tedavi edemezse bu durumun hiç de iyi olmayacağını söyler. Antik Mısır mitolojisinde gök tanrısı olan Horus'un gözü olarak çizilen tasvirde, sağ gözü güneş, sol gözü ay olarak bilinmektedir. Horus'un delici bakışlarıyla insanların iç dünyalarını görebilen ve şifa verebilen bir yönü vardır. O sevgi dolu bir tanrıça olarak, parçalanmış ve yeniden doğmuş bir babadan dünyaya gelmiştir. O bütün bu özellikleriyle insanlığa hizmet etmiştir. Dolayısıyla, Jung için "sadece yaralı hekim iyileştirir ve kendini iyileştirdiği ölçüde de iyileşemez" (Dunne, 2000:136, 137).

Joseph Campbell *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* isimli kitabında bir şaman ayini tasviri yapmaktadır. Şaman önce yardımcı ruhları çağırmakta, ruhlar ise onun dışında kimseye görünmeden gelmektedir. Ayinde keten

kukuletalı insanlar, kukuleta ve kuşağı olmayan bir adam, henüz yetişkin olmayan bir kız bulunmaktadır. Şaman başındakini çıkararak ayak bağlarını çözer. Sonra yüzünü elleriyle kapatarak çeşitli çaplarda daireler çizerek dönmeye başlar. Aniden vahşice bağırır: ‘geyiği tutun! Gitmeye hazır’. Bir balta alır ve kendi dizlerine vurur sonra üç kadına doğru sallır. Ateşin içinden çıplak elleriyle yanmakta olan közleri çıkarır. Her kadının çevresinde döndükten sonra ölü bir adam gibi yere çöker. Trans halinde dinlenirken bir sinek bile konmasına müade edilmemeli ve kimsenin ona dokunmasına izin verilmemelidir. Ayrılan ruh üzerlerinde yaşayan tanrılarıyla birlikte dağları görmektedir. Uzun bir süre sonra hareket etmeye ve aşağı dünyada duyduklarını mırıldanmaya başlar. Şaman hem hastalığın nedenini hem de yapılacak kurbanın nasıl olacağını söyleyerek uyanır. Sonra da hastanın iyileşmesinin ne kadar süreceğini bildirir. Şaman bu yolculuğunda bir çok engelle karşılaşmış, daha önce ölmüş olan şamanların kemiklerinin olduğu karanlık ormanlardan ve devasa sıradağlardan geçmiş sonra yerdeki bir açıklığa ulaşmıştır. Maceranın sonunda şaman belirgin işaretleriyle yeraltının derinliklerine ulaşmıştır. Ölüler krallığının bekçilerini yatıştırmış, yeraltının efendisine, Erlik’e ulaşmıştır. Erlik kendisine korkunç bir şekilde böğürür. Şaman Erlik’i yatıştırmak için ona çeşitli hediyeler sunar. Şaman’ın Erlik’le olan bu konuşma anı ayının doruk noktasıdır ve şaman kendisinden geçer. Büyücüler ve hekimler bütün ilkel kabilelerde toplumun merkezinde yer almaktadırlar. “İnsan grupları grup idealleriyle gerçekleşir ve bunlar her zaman çocukluk hali üzerinde temellenmiştir.» Bu süreçte çocukluk hali yetişkinlikle yer değişir ya da tam tersi olur. Bu hal gerçekliğe zorunlu uyumla değiştirilir ama yine de orda bulunmaktadır ve insan topluluklarının onlarsız varolamayacağı, insanın içgüdüleri, itkileri ve enerjilerini ifade eden görünmez libidinal bağları sağlar. Böylece kitaba göre;

“Hekimler ve büyücüler, toplumların yetişkin üyelerinin ruhlarında bulunan simgesel fantezi sistemlerini görünür ve kamusal kılmaktadır” (Campbell, 2013: 116-117).

İlker Küçükparlak *Doktor Korkusu* isimli makalesinde Şaman inanışına göre sağlıklı bir bireyin ruhlar tarafından ele geçirildiğini söyler. Şaman kendisini yok etmek için saldıran hayvan formundaki ruhlarla savaşmak zorunda kalacaktır. Bu mücadele sırasında seri hastalıklar yaşayan şaman ruhların saldırısı sonrası ölümü ve sonrasında yeniden doğuşu sembolik olarak yaşamaktadır. Hayatının geri kalan kısmı şaman rolüyle sürecektir. Bir şifacı olabilmesi için normal ama hasta olan kimliğinin ölmesi ve yeniden doğması gerekmiştir. İlker makalesinde; *«Her ne kadar modern doktor rolünün şifacı arketipinden uzaklaşmasını ele almayı planlıyor olsam da üstteki paragrafı benzerlikleri açısından ele almakta yarar var. Zeki ve azimli gençlerin doktor olmak için seçilmesi, ruh ve beden sağlığını zorlayacak kadar zorlu bir eğitimden geçmesi ve ardından da ömrünün sonuna kadar taşıyacağı bir kimlik edinmesi şamanın yolculuğunu kısmen de olsa andırıyor. Seçilen birinin zorlu bir sınav sonrasında ölüp tekrar doğması ve bir görevi gerçekleştirmesi Yüzüklerin Efendisi’nden Gilgamiş Destanı’na, Thor Mitos’undan Harry Potter serisine pek çok epik söylencenin temel motifi. Genç tubbiyelilerin de kahramanın sonsuz yolculuğundan geçiyor olduğu varsayılabilir”* (Küçükparlak, 2017:149).

Yaralı şifacı arketipinin bir diğer izdüşümünün ise Yunan mitolojisindeki Chiron karakteri olduğu öne sürülebilir. Kronos’un çocuğu olan Chiron bir Kentaur olarak yarı at yarı insan bir canlıdır. Kentaurlar’ın doğaları itibariyle vahşi ve şiddete eğilimli olsalarına karşın Chiron zeki, sorumluluk sahibi ve duyarlıdır aynı zamanda tıbbi yeteneği ile ün salmıştır. İngilizce’deki ‘surgeon’ ya da hala cerrahi branş dallarının sonuna eklenen ‘şirurji’ eki Chiron kökenlidir. Chiron zehirli bir ok tarafından yaralanmış fakat ironik bir biçimde kendi yarasını iyileştirememiştir. Chiron Apollon’un oğlu ve Yunan mitolojisinde tıp ve sağlık tanrısı olan Asklepios’a el vermiştir. Böylece şifacı daha insansı bir forma kavuşmuştur. Bergama’da bulunan, antik dünyanın en büyük sitelerinden biri olan Asklepiyon onun adına inşa edilmiştir (Küçükparlak, 2017:150).

Dijital Çağın Kahini: Marshall McLuhan

Marshall McLuhan Global Köy kavramını teknolojik gelişmelerin gün gelip dünyayı global bir köye çevireceği öngörüsüyle ortaya atmıştır. Bu görüşe göre, tıpkı bir köyde herkesin herkesten haberi olduğu gibi teknoloji ve iletişim araçları sayesinde insanlar arasındaki iletişim ve etkileşim artacaktır. Günümüzde bu fikri doğrulayan en önemli gelişme internetin ortaya çıkması ve hızla yayılmasıdır. Bugün yeni medya alanında yapılan çalışmalarda McLuhan’ın 1960’lardaki medya çalışmalarından yararlanması kuramcı için söylenen ‘dijital çağın kahini’ yakıştırmaları haklı çıkarmaktadır. McLuhan global köyde her şeyin aynı anda gerçekleştiğini, zaman ve mekanın önemini yitirdiğini ifade etmektedir. Böylesi akustik bir uzayda ilkel hislerimizi yani kabile duygularımızı yeniden biçimlendirdiğimizi söylemektedir (McLuhan, 1962; akt. Atalay, 2018:33).

McLuhan’a göre insan bilincinin uzantısı olan bu araç televizyonu da kapsayarak onu sanat biçimine dönüştürecektir. Bir iletişim ve araştırma aracı olarak bilgisayarın kitle kütüphanelerini gereksiz kılabileceği, bireyin ansiklopedik fonksiyonlarını kişiye özel bilgiye çevirebileceği tahmininde bulunmuştur (Coupland, 2010;

akt. Atalay, 2018:34).

Bu satırlardan anlaşılacağı üzere Youtube tam da böyle bir dijital mecra olarak görülmektedir. McLuhan'ın söylediği gibi televizyonu da kapsayan bir dijital medya mecrası projesidir ve sadece video yayınlarında değil, videoların yorum bölümüne yapılan yorumlarda da zaman, mekan kavramları önemini yitirmiştir. İlkel hislerimiz ve kabile duygularımızı kapsayan bilinçdışı düşünce ve bilgilerimiz Youtube'da tekrar ortaya çıkmakta ve yeniden şekillenmektedir.

Dizilerin analiz bölümünde, bütün bu bilgilerden oluşturabileceğimiz yaralı şifacının izdüşümündeki yaralı şaman arketipin; yaralı şifacı, kurtarıcı, aileden gelen hekimlik, halkın içinden, telepati, yüksek konsantrasyon, analitik zeka, bilgelik, sezgi, empati, günlük hayattan eşyalarla tedavi, ruhları aracı kılarak tedavi, kötü ruhlarla mücadele gibi özellikler, hem dizi örneklerindeki analizde ortaya konulacak, hem de Youtube'da yayınlanan dizi versiyonlarının yorum bölümüne yapılan izleyici yorumlarında bu arketip özelliklerinin izleri sürülecektir.

Bulgular ve Yorum

Hekimoğlu Dizisi Künyesi:

Dizi Adı: Hekimoğlu

Yönetmen: Hülya Gezer, Semih Bağcı

Oyuncular: Timuçin Esen, Ebru Özkan, Okan Yalabık

Senarist: Banu Kiremitçi Bozkurt

Bölüm Adı: Herkes Yalan Söyler

Yapımcı: KargaSeven Pictures, OJO Pictures

Yayınlanan Tv Kanalı: Kanal D

Yayın Tarihi: 17 Aralık 2019

Uyarlama: Dizi bir ABD dizisi olan House M.D. dizisinin uyarlamasıdır.

Konusu

Her bölümde farklı hastalar ve hastalıkları konu alan dizide enfeksiyon hastalıkları ve nefroloji uzmanı olan Ateş Hekimoğlu kendi ihmaliyle yakalandığı hastalıkla mücadele ederken bir yandan da çalışmakta olduğu vakıf hastanesinin yönetim şekline taban tabana zıt tarzıyla hastalarını tüm detayları göz önünde bulundurarak bir dedektif gibi araştırarak tedavi etmekte ve sonuca ulaşmaktadır. İlk bölümde de Mine isimli bir öğretmenin tedavisi ile uğraşmaktadır (www.youtube.com, 2019).

Ateş Hekimoğlu Karakteri

Ateş Hekimoğlu kırklı yaşlarında başarılı bir doktordur. Tıp fakültesinde öğrenciyken arkadaşı olan İpek'in yönetici olarak çalıştığı bir vakıf hastanesinde görev yapmaktadır. Aykırı yaşam tarzı, davranışları ve giyimiyle dikkatleri üstüne çekmektedir. Ateş Hekimoğlu'nun bu aykırılığı hastane yönetimi, hastalar hatta kendi asistanlarıyla bile anlaşmazlığa düşmesine sebep olmaktadır. Hekimoğlu tüm bu uyumsuzluklara rağmen çok başarılı bir doktordur. Hekimoğlu iyileştirici, şifa veren özelliklerinin yanısıra kendisi de hastalıktan nasibini almış yaralı, tek ayağı aksak bir doktordur. Bunun sebebi ayağına atan pıhtıdan kaynaklanan hastalığını ihmal etmesi ve kasık kaslarının işlevsiz hale gelmesidir.

Şekil 1. *Hekimoğlu Dizisi Afişi*

Kaynak: (karga7turkey.com, 2021).

Mucize Doktor Dizisi Künyesi

Dizi Adı: Mucize Doktor

Yönetmen: Yusuf Pirhasan

Oyuncular: Taner Ölmez, Ferman Eryiğit, Nazlı Güleğül

Senarist: Pınar Bulut, Onur Koralp

Yapımcı: MF Yapım Asena Bülbüloğlu - Faruk Bayhan

Yayınlanan Tv Kanalı: Fox Tv

Yayın Tarihi: 12 Eylül 2019

Uyarlama: Kore senaryosu - Park Jea Beom - ‘Good Doctor’

Konusu

Savant sendromlu bir deha olan Ali Vefa'nın en büyük hayali doktor olmaktır. Engeline ve karşılaştığı bütün önyargılara rağmen tıp fakültesini bitirmiş, stajını tamamlamış ve geriye sadece ihtisas yapmak kalmıştır. Yaşadığı taşra şehrinden ayrılır ve manevi babası Adil Erinç'in Başhekimi olduğu İstanbul Berhayat Hastanesi'nde Cerrahi Bölüm Asistanı olarak işe başlamak üzere yola çıkar (fox.com.tr, 2019).

Ali Vefa Karakteri

Ali Vefa, otistik ve aralarında öncelikle otizm spektrum bozuklukları olmak üzere ciddi zihinsel engelleri bulunan bireylerde, genellikle bu engel ile belirgin ve uyumsuz bir tezat oluşturan bir 'deha adaları' olarak adlandırılan bir yeteneğin bulunduğu, nadir fakat olağanüstü bir durum olan Savant sendromu (acibadem.com.tr,2021) denilen bir rahatsızlığa sahiptir. Berhayat Hastanesi'nde çalışan Ali Vefa bir yandan kendi rahatsızlığıyla diğer yandan da kendisinin ilişkide bulunduğu çalışma arkadaşları ve hastalarla baş etmeye çalışmaktadır. İçeride kapank ve çekingen bir davranış şekline sahiptir. Rahatsızlığıyla da ilgili olan bu davranışları yüzünden gönül ilişkisine de arkadaşlarına da sosyal açıdan yeterince cevap verememektedir. Fakat Ali'nin en önemli özelliği konsantre olduğu bir hastalığı üç boyutlu düşünebilme kabiliyeti sayesinde hızlıca çözebilmesidir.

Şekil 2. *Mucize Doktor Dizisi Afışı*

Kaynak: (www.fox.com.tr, 2021).

Hekimoğlu ve Mucize Doktor Dizilerinin Çözümlemesi

Örnekleme dahilindeki *Hekimoğlu* ve *Mucize Doktor* dizilerinin Youtube’da yayınlanan bölümlerinin yorum kısmına yapılan izleyici yorumlarında Jung’un ortaya attığı bilinçdışıdaki arketiplerden olan yaralı şifacı arketipin izdüşümündeki şifacı şaman özelliklerinin nasıl yansıtıldığı incelenecektir. Youtube’un saydığımız özellikleri sayesinde izleyici diziler hakkındaki görüşlerini ifade edebilmekte, bu sayede izleyicinin bilinçdışından ortaya çıkardığı düşünceler açık bir şekilde okunabilmektedir. Buradan hareketle Youtube’da yayınlanan dizilerin Jungyen analiz kısmında izleyici yorumlarına da yer verilecek ve böylece yaralı şifacı arketipin dizilerdeki sunumu ile izleyicinin bilinçdışıdaki arketipsel bağları arasında köprüler kurulacaktır. Yaralı şifacı arketipin izdüşümü olan şaman şifacının; aileden gelen hekimlik, halkın içinde olan bir karakter, empati ve sezgi yeteneği, telepati, konsantrasyon, algoritmik zeka, ruhları aracı kılarak tedavi, kötü ruhlarla mücadele ve bilgelik gibi başlıca özellikleri dizilerdeki karakterlerin benzer özellikleri üzerinden ortaya konulacaktır.

Yaralı Şifacı – Kurtarıcı

Her iki dizide de doktor olan baş karakterler geçmişlerinde yara almışlardır. Hekimoğlu’nun ayağına pıhtı atması sonucu kasık kasının işlevini kaybetmesiyle ayağı aksak kalmıştır. Bu özelliğiyle Ateş Hekimoğlu yaralı bir şifacıdır. Mucize doktor Ali Vefa ise otistikdir. Otistik olması çocukluğunda babası, arkadaşları tarafından anlayışla karşılanmamasına ve dışlanmasına sebep olmuştur. Ali Vefa küçük yaşta abisini ve tavşanını kaybetmesini bu rahatsızlığına bağlamaktadır. Bütün bu sebepler onun bir yaralı olduğunu göstermektedir. Onu yaralı yapan sebepler aynı zamanda onun daha küçük yaşta doktorluğu seçmesine vesile olmuştur.

Hekimoğlu dizisinde Hekimoğlu’nun yaralı yönünün yanısıra arketipin üstlenmiş olduğu şifacı özelliği diğer bütün özelliklerden daha çok ön plana çıkmaktadır. Ateş Hekimoğlu dizinin ilk bölümünde Mine öğretmen karakterine yardım etmekte ve şifa vermektedir. Bu hasta da Hekimoğlu’nun birçok hastası gibi geçmişinde hikayesi olan yaralı bir hastadır. Annesini ve babasını 1999 depreminde kaybetmiş bu hastayı Hekimoğlu tedavi eder. Dizide yönetimin zoruyla poliklinik hastalarına da bakan Ateş Hekimoğlu ilgili sahnelerde hastaları tedavi etmektedir. Aşırı havuç tüketen bir hastanın renginin turuncuya döndüğünü gözlemleyen Hekimoğlu onu havuç yememesi konusunda uyarır ve karısının bu durumu farketmemesini sebebinin onu başkasıyla aldatmasıyla alakalı olduğunu söyler. Bu durum gerçekten de doğru çıkar. Hekimoğlu bu bölümde astım hastası bir çocuğa da tanı koyar.

Yaralı şifacı arketipi yaralı özelliğiyle kendi yaralarından beslenen, hastalığından edindiği tecrübelerle etrafına şifa dağıtan, umut veren, bakıcı özelliklere sahiptir. Onun yaralı olması kendi içinde bir aciziyetten çok, güçlü ve işini, yaptığını bilen, tecrübeli bir yapıyı barındırmaktadır. İçindeki yara yahut hastalık bir ibret vesikası gibi her karşılaştığı olayda yaralı şifacının iç sesine dönüşmektedir. Dizinin giriş sahnesinde Orhan, Hekimoğlu’nu ararken onu salonda bekleyen hastaların arasında görür ve oradan alır. Ateş Orhan’a -Nasil bakıyorlar bana görüyor musun? Hasta zannediyorlar baston yüzünden-, diyerek kendisinin de onlar gibi hasta olduğunu ifade etmektedir. Hekimoğlu’nun şifacı, iyileştiren, kurtarıcı, her derde deva temaları bu şablon üzerinden diğer bölümlerde de devam etmektedir.

Yaman Sarp isimli bir kullanıcının Youtube yorumunda; -Sonunda Hekimoğlu’nun neden insanlardan kaçarak yalnız kalmaya çalıştığını gördük. En sevdikleri tarafından darbe almış ve küsmüş hayata, insanlara... Kendini mesleğine vermiş başka insanlar da yaralanmasın diye-, şeklinde yazmaktadır. Bu yorum izleyicinin Hekimoğlu karakterini bir yaralı olarak gördüğünü ve onun kendini mesleğine vererek şifacılığını başka insanların iyileşmesinde kullandığını vurgulamaktadır. Bu yorumdan izleyicide, yaralı şifacı arketipinin Hekimoğlu karakteriyle bütünleştiği algısının oluştuğu anlaşılmaktadır.

Jung’un iyi bir doktorun yaralı olması gerektiğine inandığı gibi Hekimoğlu da doktor asistanlarını onların yaralı olup olmadığına bakarak seçmiştir. Asistanı Zeynep Ateş’e kendisini neden asistan olarak seçtiğini sorunca Hekimoğlu güzel kadınların yaralı olmadıkları sürece tıp fakültesine gitmeyeceklerini söyler. Ve sonra da Zeynep’in yaralı olmasındaki asıl hikayeyi öğrenmek ister. Zeynep sonrasında dışarı çıkar ve ağlamaya başlar. Hekimoğlu’nun diğer asistanları gibi Zeynep de geçmişinde yara almış bir şifacıdır.

Mucize Doktor dizisinde Ali Vefa birinci bölümün başında havalanında üstüne cam kırıkları düşen ve ağır yaralanan çocuğun hayatını kurtarmıştır. İlk müdahaleyle hayata döndürdüğü çocuğu hastanede ameliyata girdiğinde de doktor Ferman’a verdiği önemli bir bilgiyle hayata döndürür. Ali Vefa laperoskopi yapılacak bir başka hastayı kontrol eden doktora hastanın gözlerinin kızarıklığına dikkat çekerek üveit olduğunu ve bunun

sebebinin araştırılması gerektiğini söyler. Ali Vefa her bölümde mucizevi bir şekilde iyileştiren bir doktordur (www.youtube.com, 2019). Dizinin adının *Mucize Doktor* olması bu sebeptendir ve şaman şifacıyla özdeş en önemli özellik her ikisinin de mucizevi bir şifacı yönünün olmasıdır.

Dizinin başında Ali, çocukluğunda arkadaşlarıyla oynarken yine rahatsızlığı gereği bir atak geçirmekte ve arkadaşları tarafından anlaşılabilir şekilde şiddete maruz kalmaktadır. Bu sahnede Ali'nin başından ve çeşitli yerlerinden yaralandığı görülmektedir. Sonraki sahnede Ali'nin ailesiyle yaşadığı bir evde bu kez babası tarafından da anlaşılabilir şekilde vurgulayan bir sahne verilmektedir. Babası Ali konuşmadığı ve kendisine baba demediği için herkese rezil olduğunu, böyle hasta bir çocuğa sahip olduğu için utanç duyduğunu söylemektedir. Bu sahnenin sonunda babası Ali'nin abisine, annesine ve kafesteki tavşanına şiddet uygulamakta ve Ali de bu şiddetten sözel olarak nasibini almaktadır. Ali'nin geçmişte yaşadığı bu olaylar kendisinde derin yaralar açmıştır. Dolayısıyla onu yaralı kılan sadece otistik olmasıyla alakalı bir durum değildir.

Mucize Doktor dizisindeki Ali Vefa karakterinin yaralı şaman ile diğer benzerliği ise Ali'nin babasının duvara vurduğu tavşanını doktora götürdüğü sahnede görülmektedir. Tavşanın ölmüş olduğunu gören doktor: 'Cennete gitmeden önce ben onu tedavi edebilseydim kurtarabilirdim', deyince Ali: 'Doktorlar herkesi kurtarır mı?' diye sorar. Doktor ise kafasıyla onaylar. Bu soru ve cevabı Ali'nin doktor olma yolunda en önemli motivasyonu olacaktır. Yaralı Şaman da toplum içerisinde herkesi sağlığına kavuşturan bir manevi gücün temsili olarak görülmektedir (İzgi, 2012:34). Ayrıca yaralı şifacı şaman ve Ali'nin ortak özellikleri arasında, her ikisinin de çocukken nöbetli bir hastalığa sahip olmaları gösterilebilir.

Tayfun Topçu adıyla yapılan bir Youtube yorumunda; 'Herkesin içinde bir yerlerde bir şey vardır' ifadesiyle Ali Vefa gibi her insanın geçmişinden yaralar taşıdığını ifade etmektedir.

Mucize Doktor dizisinde hastane yönetiminin Ali'nin rahatsızlığından dolayı hastanede çalışmaması gerektiği kararını aldığı sırada, Ali havaalanında kurtardığı çocukla birlikte hastaneye gelmiştir. Tespit ettiği bir sorunu haykırmaktadır ama acil doktorları onu güvenlikler vasıtasıyla dışarı attırır. Ali bu sahnede her anlamda dışarıda bulur kendini, dışlanmış ve ötekileştirilmiştir. O sırada çocukluğunda arkadaşlarının onu dışladığı, 'burada yerin yok senin' seslerini duymaktadır. Dizinin Ali'yi etraflıca tanıttığı ilk bölümün bu sahnesi, yaralı şifacı arketipin 'yaralı' özelliğini tümüyle karaktere yüklemiş bulunmaktadır. Bir başka sahnede arkadaşlarının baskısıyla Ali abisiyle tren yolunun altındaki boş depoya girer. Trenin geçmesiyle birlikte depodaki odun ayaklar abisinin üzerine düşer ve abisi hayatını kaybeder. Ali'nin geçmişindeki bu olay da onun bir başka yarasını ortaya koymaktadır.

Sude Blog Time isimli bir kullanıcının yaptığı, -O adamın sakat dediği çocuk bir doktor oldu. Başarılı bir doktor-, şeklindeki yorumda Ali'nin çocukluğunda engelinden dolayı dışlandığı dikkat çekmektedir. İlgili bölümde bahsettiğimiz gibi yaralı şifacı arketip ile ortak özelliklere sahip olan yaralı, masum, yetim, mucize çocuk arketipleri Ali Vefa karakterinde katmanlı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Baba şiddeti, abisinin ve tavşanın ölmesi, karakteri, yaralı, yetim ve masum arketipleriyle şekillendirirken, tüm bunlar sonrası daha çocukken doktor olmaya karar verdiğinde tıp kitaplarındaki bilgileri tek tek unutmayacak şekilde ezberlemiş, duvarlara insan vücudunu mükemmel bir şekilde çizmeye başlamış olması da mucize çocuk arketipiyle özdeşimini sağlamıştır. Bu arketip yaralı şifacı arketiple ortak özellik olan bilgeliği özelliğine de sahiptir. Karaktere yüklenen savant rahatsızlığı da belli bir alanda deha özelliklerine sahip, bilge yapıdaki bir formla ortaya çıkmaktadır. *Mucize doktor* dizisinin adında geçen 'mucize' kelimesi şaman şifacı arketipi özelliği taşımaktadır. Şaman kültüründe de çocuğun daha küçükken peydahlanan bir hastalığı büyüyünce bir şaman olacağı emaresi olarak görülmekteydi. Şamanın ağır hastaları iyileştirmesi ise bir mucize olarak görülmekteydi. İnanışa göre şaman ağır hastalığa sahip birini kendi yöntemleriyle kalıcı olarak iyileştirebiliyordu. Bu yönleriyle şaman da bir 'mucize doktor' olarak yorumlanabilir.

Mucize doktor Ali Vefa'nın büyüdüğüde mucizevi metodlarla, bilgeliğiyle, kendisi gibi yaralı insanları kurtarma çabasını, mucize çocuk, yetim, masum, yaralı çocuk, bilge adam, kurtarıcı, şifacı, kahraman ve tüm bunların özelliklerine sahip olan yaralı şifacı arketip ile ilişkilendirmek mümkündür.

Aileden Gelen Hekimlik

Yapılan bir çalışmada şamanlığın soydan geldiği ortaya koyulmaktadır. Aynı çalışmada şamanlarda çocukluk çağlarında geçirilen epilepsi nöbetlerinin olağanüstü güç belirtisi olduğu yazmaktadır. Nöbetlerin artması sonucu kişinin şaman olacağı kanısı kesinleşir. Kişi bu durumda davulunu alıp çalarak sakinleşir, böylece hastalığı atlatmış olur. İleride insanlara şifa dağıtacak olan şaman böylelikle kendisi de hastalığın ve şifacılığın ne demek olduğunu anlayarak şamanlığa adım atmaktadır (İzgi, 2012:34).

Hekimoğlu dizisinin başkarakteri Ateş Hekimoğlu'nun soyadı da hekim bir aileden geldiği çağrışımını yapmaktadır. Hekimoğlu karakteri de kendi hastalığından müzdarip bir karakter olarak hastalığıyla yüzleşmiş, hastalıklarla tecrübe edinmiş şifa dağıtmaya başlamıştır. Ayrıca Hekimoğlu dizinin baş kahramanının adının Ateş olması ise yine şaman ayinlerinde yakılan ateşe gönderme olarak okunabilir.

Mucize Doktor'da Ali'nin geleceği hastanede, tüm doktorlar ve yönetim kendisini merakla beklemekte ve tanışmaya can atmaktadır. Onu tanıma işi ise küçükken ölmüş tavaşanını getirdiği doktor Adil'e düşer. Adil onunla tanışma anını ve sonrasında Ali'nin daha yedi yaşındayken tıp kitaplarındaki organları ezberlediğini ve büyüyünce tıp fakültesini kazanıp, okulunu birincilikle bitirdiğini anlatmaktadır. Ali, doktoru ölmüş tavaşanını ona götürme vesilesiyle tanışmış ve onun sayesinde bir doktorun herkesi iyileştirebileceğini öğrenmiş, tıp kitaplarını onun sayesinde ezberlemiştir. Dizide Ali'ye yardımcı olan doktor Adil, yol gösterici, yardım edici arketip olarak karşımıza çıkmaktadır. Ali, yaralı şifacı şamanlığın babadan oğula geçmesi gibi bu doktordan el almıştır. Diğer taraftan gerçek ailesinde yaşadığı baba şiddeti, abisinin vefatı, tavaşanının ölümü, zorba akran baskısı, otistik olmasının getirdiği zorluklar ve anlaşılama gibi durumlar onun daha küçükken doktor olmaya karar vermesine sebep olmuştur. Buradan hareketle Ali Vefa'nın şifacılığının aileden -babasından- ve yaşlı bilge arketipine sahip doktor Adil'den kaynaklandığı söylenebilir.

Asia Optimistic isimli Youtube kullanıcısı, -Neden cerrah olmak istediğini anlatınca gözlerim doldu ya çok şükür rabbime ben de doktor oluyorum-, yorumuyla Ali karakterinin birinci bölümde hastane heyetinin karşısında yaptığı açıklamaları kastetmektedir. Ali bu toplantıda yaşadığı acı olayları doktor olma sebebine bağlamaktadır.

Halkın İçinden

Ateş Hekimoğlu ilk olarak dizinin hemen başında Mine öğretmenin ders verirken hastalanmasının ardından görülmektedir. Bu sahenin öncesinde Okan Yalabık'ın canlandığı Orhan Yavuz karakteri hastanede Hekimoğlu'nu aramaktadır. Yanından geçen bir görevliye sorar: -Ateş Hekimoğlu nerede ? Bu soru dizide tematik olarak birçok yerde karşılaşılan bir sorudur. Çünkü, çoğu zaman doktor Orhan, yönetici İpek, ve diğer doktorlar onu yerinde bulamaz. Oysa ki o halkın arasındadır. O an halkın içinde olmasa bile yalnız başına yine halkın oynadığı oyunları oynamakta, belki onların yaptığı gibi televizyon seyretmektedir. Bu yönüyle şifacı, bakıcı arketipin en belirgin özelliklerinden birini sergilemektedir. Çünkü bakıcı, şifacı arketip insanlarla içiçe, onlara umut veren, yardımsever bir arketiptir. Dizide de Ateşoğlu her ne kadar sıcakkanlı görünmese de halktan beslenen, onları ancak iyi tanımak suretiyle tedavilerine çare bulabilen bir karakterdir. Dolayısıyla senaryoda Ateşoğlu'nun halkla içiçe imajı, onların yaptığı gibi oyunlar oynayan, dizi seyreden, onları gerçekten dinleyen sahnelerle belirginleştirilmiştir. Ateş'in her fırsatta çayı abartılı bir şekilde içmesi ve kokoreç yemesi de kültürel kodlarla uyumluluğunu göstermektedir. Bu sahnede de doktor Orhan onu ararken hastanede hastaların bekleme salonunda, halkın içinde, hastalarla dizi seyrederken bulmuştur. Orhan, -Ateş ne yapıyorsun burada ?-, diye sorunca Ateş, -Televizyon seyrediyorum. Çünkü televizyon burada-, diye cevap verir. Gayet olağan bir şeydir bu Hekimoğlu için. Çünkü halktan biridir ve onlar gibi televizyon seyretmektedir. Televizyonda seyrettiği dizi ise aşk hikayelerinin işlendiği bir pembe dizidir. Bütün bölümlerde yöneticilerden gizli bu diziyi seyretmektedir. Yöneticiler ya da diğer doktorlar onun seyrettiği bu diziyi bayağı bulmakta ve belli ki bir alt kültür ürünü olarak görmekte bu sebeple onu ayıplamakta ve eleştirmektedirler. Hekimoğlu ise bunu anlamlandıramaz ve gayet olağan bir durum olarak diziyi seyretmeye devam eder. Burada toplumun kendi içinde ürettiği statü farklarından kaynaklanan sınıflara ait kültür edinimleri eleştirisi de göz ardı edilemez.

Hekimoğlu dizisinin resmi Youtube kanalında Erdal Sapar isimli bir kullanıcı, -Artık ben de çayları bu adam gibi içiyorum, çok hoşuma gidiyor', şeklinde yorumlamıştır. İzleyici bu yoruma göre, Türk toplumunun çok sevdiği ve tükettiği çay ve onu hüpürdeterek, keyifle gerçekleşen içme şeklini Ateş karakterinde görmüş ve kültürel anlamda karakterle empati kurmuştur. Şaman şifacının halka hastalığı süresince içiçe olma eylemi dizide halkın sevdiği kültürel alışkanlıklar üzerinden aktarılmıştır. Benzer bir yorumda Furkan Oğuzbey, -Bu diziyi izlediğimde canım tantuunu çekiyor', diyerek yine kültürel bir argüman üzerinden karakterle bağlar kurmakta ve karakterin bu yolla daha halktan göründüğünü ortaya koymaktadır.

Mucize Doktor dizisinin Ali Vefa'sı otizmlili olduğu için çoğu zaman insanlar tarafından anlaşılamaz fakat insanlar onu tanıdıkça kabullenmeye başlarlar. Ali Vefa içten, samimi, duygularını safiyane dile getiren bir karakterdir. Aynı zamanda kültürel olarak toplumun sevdiği şeyleri de sevmektedir. Mesela döner görünce dayanamaz. Ali'nin döner sevgisi onun toplumun kültür kodlarıyla da uyumlu olduğunu göstermek için karaktere yüklenmiş bir özelliktir. Ezginur Çolak isimli bir Youtube kullanıcısı, -Ali döner yerken canım çekti akşam akşam-, yorumuyla çoğunlukla toplum tarafından sevilen bir yemeğin ortak bir dürtü yaratabileceğini ve karakter

ile kullanıcı arasında bir bağ kurabileceğini ortaya koymaktadır. Bubu isimli kullanıcı da yaptığı; -Döner seven Ali aynı ben-, yorumunda, Ali'nin döner sevmesi durumunun halkın içinden algısını yarattığı fikrini desteklemektedir.

Empati ve Sezgi Yeteneği

Jung İnsan Ruhuna Yöneliş isimli kitabında sezgisel insan tipinden bahsederken bu kişilerin nesnelere ışıldayan bakışlarıyla kapladıklarını yazmaktadır. Sezgili kişiler nesnelere normal biri gibi bakmazlar, onları çevreleriyle birlikte algırlar. Bu kişiler nesnelere önemsiz bir veri olarak kabul etmekte ve kendisini gözlemlemekle yetinmemektedirler. Bu kişiler nesnelere durumunu, geçmişini, ve geleceğini her açıdan tanımaya çalışırlar. Bu nedenle sezgili kişiler nesnelere bütünlüğüyle algılayarak, onların olaylar içerisinde nasıl yer aldıklarını, gelecekte ne olacaklarını, özel doğaları ve özgül yaşamlarının nasıl olduğunu öğrenmeye çalışırlar (Jung, İnsan Ruhuna Yöneliş, 2013:88). Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterlerinde Jung'un tanımladığı ve yaralı şifacı arketipinin de barındırdığı sezgili kişinin özellikleri açıkça görülmektedir. Her iki karakter de hastalarının görünen rahatsızlığından ziyade onların geçmiş hikayelerini de sorgulayarak onları daha bütüncül ele almakta ve sezgi yeteneklerini kullanarak hastalıkların tanı ve tedavisini gerçekleştirebilmektedirler.

İzgi çalışmasında Şaman şifacının hastayla kurduğu empatik ve sezgisel iletişimde, Şamanın ilk olarak hastasıyla hastalığı ile ilgili konuştuğunu ve hastalığın acısını içinde hissetmeye başladıktan sonra kendini hasta yerine koyarak, hasta gibi olmanın, hastanın yaşama bakışının nasıl olduğunu, hastanın sorunlarının ve umutlarının ne olduğunu öğrenmeye çalıştığını ifade etmektedir. Şaman şifacı ancak duygusal olarak hastayla özdeşleşmeye başladığında tedavi için hazır olduğunu anlamaktadır (İzgi, 2012:35).

Bütün bunlar dizilerdeki Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterlerinde var olan davranış şekilleridir. Hekimoğlu'nun ve Ali Vefa'nın hastaları iyileştirmesinin en önemli sebebi, onların hikayelerini iyi dinleyerek empati kurmaları, kendi yaralarının farkında olarak bilgi birikimlerini analitik zekalarıyla birleştirmek suretiyle oradaki eksikliği yüksek iyileştirici arzuları ile tamamlamaları ve sonrasında büyük risk alarak hastaya değil hastalığa konsantrasyon olmalarıdır. Bütün bunlar yaralı şifacı arketipinin, Chiron'un ve Şaman şifacının ortak özellikleridir.

Mucize Doktor dizisinde Ali'nin çalışacağı hastaneye ulaşmak için geldiği havaalanında bir kaza yaşanır. Tamir edilen tabelanın kopmasıyla camlar bir çocuğun şahdamarını keser ve çocuk kanlar içinde yere yığılır. Doktor olduğunu söyleyen bir adam elindeki bez ile çocuğun şahdamarının kesilen yerine bası uygular. Bunu gören Ali doktora onun daha bir çocuk olduğunu, basıyı kesikten yaptığına boğulacağını o sebeple daha üstten yapması gerektiğini söyler. Sonra bezi alır ve basıyı söylediği yerden kendisi yapar. Çocuk bu sayede nefes alır ve hayatı kurtulur. Yaralı şifacı şamanın da önemli bir özelliği Ali'nin yaptığı gibi hastalığın tedavisine geçmeden önce hastayı her yönüyle tanımak, hikayesini dinlemek ve başkalarını anlayabilmektir. Ali de şifacı şaman gibi hemen hastanın özel durumuna bakmış, yaşına göre tespit etmiş, çocuklarda bu tedavinin daha farklı uygulanması bilgisi ve kanaatiyle hastayı tedavi etmiştir.

Youtube'da Anılcan Uçarkuş isimli bir izleyici: -Sherlock Holmes and Doctor Watson-, yorumunda *Hekimoğlu* karakterinin farklı filmlerin karakterleriyle benzerliğine atıfta bulunmaktadır. Bu karakterlerden Sherlock Holmes bir dedektiftir ve sezgi yeteneği, kıvrak zekası ile cinayetleri çözebilmektedir.

Bunu destekleyen diğer yorumlardan biri de *Mucize Doktor* dizisinin altındaki yorumda bulunmaktadır. Servet Balıkcı isimli kullanıcı: -İnsan bunu izleyince doktor olmak istiyor-, şeklindeki 564 beğeni 86 yanıt aldığı yorumunda, dizi sayesinde doktor olmak istediğini ifade etmektedir. İzleyici bu yoruma göre, şifacı arketipi özelliklerine sahip bir dizi karakteriyle empati kurmuş ve kendisinin de doktor olmak istediğini ortaya koymuştur. Kadir Yalçın isimli bir izleyici ise *Mucize Doktor* dizisine atıfta bulunarak, -Ali Vefa olsa bir bakışta bulurdu-, yorumunu yapmıştır. Yoruma göre izleyici, Ali Vefa'nın sezgi gücünün, kıvrak zekasının Hekimoğlu'nun ilgili sahnesindeki doktorlardan daha fazla olduğu düşüncesini özetlemektedir.

Telepati, Yüksek Konsantrasyon, Algoritmik Zeka

Jung, tıp alanında kullanılan 'bir hastayı ele almak' deyiminin somut anlamda -ellerini üzerine koymak, üzerinde elleriyle çalışmak- anlamına geldiğini ve bu durumun büyücü doktorun hastalarına yaptığı şeyin aynısı olduğunu ifade etmektedir (Jung, 2013:28).

Daha önce bahsetmiş olduğumuz yaralı şifacının Şaman kültüründe de ortaya çıkma durumunu Şaman şifacı üzerinden incelemeye devam edelim. Türk kültüründe Kam diye adlandırılan Şamanlar klasik olarak

şifacı ya da ruhsal yolculuk gerçekleştirebilen, ruhlarla insanlar arasında aracılık yapabilen mistik kişiler olarak bilinmektedir (Etili, 2016:1). İnanişaya göre Şaman şifacı bir trans ustası olarak, kendine özel ve gizli bir yöntemle ulaşmış olduğu 'kendinden geçme hali' ile ruhunu bedeninden ayırarak göğe yükseltip, yeraltına inebilmektedir. Bu şifacılar hastalığa sebep olan ruhlarla iletişime geçerek telepatik bir halde güçlü hayvanların ruhları vasıtasıyla belli bir ritüel eşliğinde hastalığa çare aramaktadırlar (Dalkıran, 2010:10).

Dizinin başkarakteri Ateş Hekimoğlu da sezgisi, yüksek konsantrasyon ve algoritmik zekasıyla hastalarının geçmiş hikayelerini yorumlayabilmekte ve onları tedavi edebilmek için şaman ritüelinde olduğu gibi kendinden geçmektedir. Ateş Hekimoğlu klinikte baktığı bir kadın ve hasta oğluna astım kortizon ilişkisini anlatırken yüksek konsantrasyon ve analitik zekası sayesinde bir anda hastanede biçare yatmakta olan öğretmenin hastalığı ile anlattıklarını ilişkilendirebilmiştir. Hekimoğlu bu durumlarda şamanın etrafına aldırmadan konsantrasyon olarak, hastalığa odaklanabilmekte, her türlü sorumluluğu üzerine alabilmekte, hastalığı iyileştirmek uğruna gerekirse statükoya veya hasta yakınlarına karşı tek başına mücadele edebilmektedir.

Kübra 068 adlı bir Youtube izleyicisi Hekimoğlu ve asistanlarının analitik zeka, araştırma kabiliyeti gibi özelliklerini, 'bunlar doktor değil de dedektif sanki', şeklinde yorumlamıştır.

Mucize Doktor dizisinde, Ali'nin otizmli olması hastane yönetimi ve diğer doktorlara tuhaf gelmekte ve onun doktorluğu nasıl okuduğuna ve bu işi nasıl başaracağına bir türlü inanmamaktadırlar. Fakat doktor Adil onun otizmin yanında savant sendromuna da sahip olduğunu ifade eder. Doktorun tanımına göre, savant sendromuna sahip insanlar belirli bir alanda deha derecesinde yetenek sergileyebilmektedir. Bu yeteneklerden en önemlileri çok sağlam bir hafıza, çok boyutlu zeka yetisidir ve bu özellikler normal bir insanda asla bulunmayan özelliklerdir. Ali'nin bu mistik gibi duran özelliği de hastalıkları tanımak için hastayı her boyutuyla analitik olarak ele alan yaralı şifacı şaman ile örtüşmektedir. Ali Vefa havaalanında çocuğun üzerine camlar düşmesinin ardından ona ilk müdahaleyi yapar. Bu müdahaleyi yapmadan önce çocuğun o andaki durumuna bakarak iç görüntüsünü üç boyutlu olarak analiz eder. O anda tıpkı bir şaman şifacı gibi konsantrasyon olur ve kendinden geçer. Aynı kendinden geçme hali çocuğun ameliyatı sırasında adeta diğer doktorlarla telepati kurmasıyla da ortaya çıkmaktadır. Yaralı şifacıların en önemli özellikleri de kendi yaralarını o an unutarak başkalarının hastalıklarına konsantrasyon olabilmeleridir. Dizide Ali'nin bu üç boyutlu düşünme hali sahnelerde animasyon ile desteklenerek aktarılmaya çalışılmaktadır.

Kezban Öztürk isimli Youtube kullanıcısının: -Taner Ölmez'in yani Ali'nin zekası müthiş, otomatik makine gibi tık tık hemen aklına geliyor. Her şey müthiş, o zeka bende olacak, o savant sendromu keşke bende de olsaydı-, şeklinde yaptığı yorumda Ali karakterinin zekasının algoritmik ve pratik özelliğe sahip olduğuna vurgu yapmaktadır. İzleyici Ali'nin bu algoritmik zekasına savant rahatsızlığının sebep olduğunu ima ederek, Ali'ye öykündüğünü ifade etmektedir.

Ruhları Aracı Kılarak Tedavi

Hekimoğlu ve Ali Vefa hastalarını tedavi ederken asistan doktorları veya diğer doktorları aracı kılabilir. Bu doktor asistanlar tıpkı şamana yardımcı olan ruhlar gibi ona en zor durumlarda yardım etmektedir. Bazen dizi boyunca ortaya çıkan kötücül doktor karakterleri ile diğer doktorlar arasındaki çatışmayı dengeleyen yahut çözen Hekimoğlu'nun bu özelliği Şaman'ın en önemli özelliklerinden biri olan iyi ve kötü ruhları dengelemek göreviyle ilişkilendirilebilir. Dizide hastalarla direkt olarak muhattap olmayan Hekimoğlu bu görevi Şaman'ın tedavi sürecinde ruhlara verdiği gibi doktor asistanlarına vermektedir. İlgili sahnelerde doktor asistanlar tıpkı şamana yardımcı olan ruhlar gibi Hekimoğlu'na en zor durumlarda yardım etmektedir. Ateş Hekimoğlu ilk bölümde, Mine öğretmenin hastalığını araştırması için okula bir asistanını gönderir. Asistanı okulun öğretmenler odasındaki papağanın öğretmenin hastalığını tetiklediğini çözer. Yine hasta olan öğretmen ile görüşmeleri asistan doktorlar yapmaktadır.

Youtube'daki C.A isimli bir kullanıcının yorumunda, -Keşke Hekimoğlu'nun ekibinde yer alsaydım ben de onun bilgilerinden, tecrübelerinden yola çıkarak birçok hayat kurtarırdım-, yazmaktadır. Bu yoruma göre, asistan doktor ekibinin, Hekimoğlu'nun tecrübelerinden faydalanmasından etkilendiği anlaşılmaktadır. Şaman şifacının ruhları aracı kılması Hekimoğlu'nun asistan doktorlarını aracı kılmasıyla benzeşmektedir. Bu yorumdaki -ekibinde yer alsaydım ben de onun bilgilerinden, tecrübelerinden...- kısmı ise ekibin Hekimoğlu'nun bilgi ve tecrübelerinden beslendiğini ifade etmekte ve bu durum kullanıcı ile Hekimoğlu karakteri arasında arketipsel bir bağ kurmaktadır.

Youtube yayınının altındaki bir başka yorumda ise Emine Husain isimli izleyici, -Şu hastanın evine gizlice girme kısmı baya komikti-, yazmaktadır. İlgili sahnelerde Hekimoğlu asistan doktorları hastanın okulunda,

evinde araştırmalar yapmak üzere görevlendirmektedir. Şaman Őıfacının ruhları aracı kılma ritüeli dizideki bu sahnelerde de benzerlik göstermektedir.

Mucize Doktor dizisinde çocuğun ameliyat edildiği ameliyathaneye bir Şekilde giren Ali, esas yapılması gereken Őeyi söyler. Doktor bunu duyar ama güvenlik görevlileri Ali'yi dışarı çıkarırlar. Ali ameliyatta yapılması gerekenleri dışarıda gözlerini kapatarak yapmaya başlar. Paralel kurguda ameliyathanedeki cerrah Ferman iŐler zora girince Ali'nin haykırmıŐ olduğu uyarıları hatırlar. Bu uyarıları aynen uygular ve çocuğu kurtarır. Paralel kurguda Ali'nin dıŐarıdaki hareketleriyle doktor Ferman'ın Ali'nin söylediklerini hatırlayarak aynı uygulamayı yapması ile sahne, Şıfacı Şamanın hastayı tedavi ederken ruhları aracı kılması gibi bir mizansene dönüşmüŐtür. Şıfacı Şaman da hastayı iyileŐtirirken aracı ruhları devreye sokar. Ali Vefa da derin bilgi birikimi ve ameliyathanedeki doktorların simgelediği aracı ruhlarıyla hastayı tedavi etmektedir.

Toprak Esen isimli bir kullanıcı Youtube'da yaptığı yorumunda, -Ali AliG teknolojisi ile uzaktan ameliyata bağlanıp ameliyat yapıyor, mükemmel'-, diyerek Őaman Őıfacının ruhları aracı kılarak hastayı tedavi ettiği gibi yüksek konsantrasyon ile ameliyattaki doktorlarla telepatik bir iletiŐim kurduğunu ve ameliyatı bu doktorlar aracılığıyla gerçekteŐirdiđini mizahi bir cümleyle ifade etmektedir. Bu yorum, yaralı Őaman Őıfacının telepati, konsantrasyon ve algoritmik zeka gibi ortak özellikleri üzerinden, karakter ile Youtube izleyicisi arasında kurulan arketipik bağı görmek ačíısından örnek olarak gösterilebilir.

Kötü Ruhlarla Mücadele

Hekimoğlu Dizisi'nde bazen dizi boyunca ortaya çıkan kötücül doktor karakterleri ya da doktorlar arasındaki çatışmayı dengeleyen yahut çözen Hekimoğlu'nun bu özelliği, Şaman'ın en önemli özelliklerinden olan iyi ve kötü ruhları dengelemek ve yeraltı ülkesine inerek kötü ruhlarla mücadele etmek eylemleriyle ilişkilendirilebilir. Hekimoğlu ayrıca asistanları arasındaki çatıŐmaları ve onlarla arasındaki iliŐkileri dengelemektedir. Bu bölümde Hekimoğlu, özellikle hastane yöneticisi İpek ve kendi asistanı Mehmet Ali ile çatıŐır. Aslında bunlar kötü karakterler olmamalarına rağmen, Hekimoğlu kendi tarzına aykırı oldukları için onlara karşı mücadele eder. Dizide yönetici İpek, statikoyu ve kuralları temsil etmektedir. Aldığı kararları zorla uygulamaya geçirerek Hekimoğlu'nu aynı zamanda poliklinikte de görev yapmaya zorlar. Asistan Mehmet Ali ise okulda öğrendiklerini uygulamak ister. Fakat Hekimoğlu ona tecrübesi, analitik zekası ve birikimleriyle dersini verir.

Mucize Doktor'da Ali Vefa birinci bölümde ona engel olan insanlara karşı mücadele etmektedir. Mücadelesini daha küçük yaşta babasına karşı, doktor olduktan sonra ise hastanedekilere karşı vermektedir. Hastanede bulunan doktorlardan Ferman ilk bölümde onu hor görür ve engellemeye çalıŐır. Hastane yönetimi de onun doktorluk yapabileceği kanaatinde değildir. Bu sebeple yaralı Őıfacının yaralarına sebep olan yahut bu yaraları kanatmaya çalışan figürler gibi, Şaman Őıfacının hastayı iyileştirmek için kötü ruhlarla verdiği savaŐ gibi dizide de Ali Vefa onu engellemeye çalışan insanlara karşı saflığı, dürüstlüğu, insancılığı ve Őıfacılıđıyla cevap verir. İlerleyen bölümlerde de Ali Vefa başka bir kötü ruhu temsilen Vuslat karakterine karşı çetin bir mücadeleye giriŐir. İlk bölümde Ali'nin hastanede çalıŐmasına karşı çıkan yönetici Beliz de Ali Vefa'nın mücadele ettiği karakterlerden birisidir.

İlkem ŐimŐir isimli bir kullanıcı: -Şu Ferman'a ilk bölümde gıcık olmuŐtum Ali'ye 'benden tek öğreneceğin Şey neden cerrah olamayacağın', dedi. Çok sinir olmuŐtum-, yorumuyla Ali Vefa karakterini engelleyen bir karakter olan Ferman karakterinin kötücül bir karakter olarak etki ettiği fikrini ortaya koymaktadır. Ferman Ali'ye karşı sonraki bölümlerde iyiye dönüşen bir karakter eğrisine sahip olmasına rağmen ilk bölümde Şaman Őıfacının yeraltı diyarında mücadele ettiği kötü ruhları andırmaktadır. Olcay Asgerli isimli bir başka kullanıcının, -Tanju ve Kıvılcım çok kötü ama Ali hikayesini anlatmaya başladığında nasıl gülümsedi-, Şeklindeki yorumunda bu karakterlerin Ali'ye karşı olan davranıŐlarından ve onu reddetmelerinden dolayı kötü olarak algılandıklarını ima edilmektedir. Ali'nin hikayesini dinlerken gülümsemeleri ise belediklerinin dışında bir karakteri karŐılarında görmeleriyle alakalıdır. Nil isimli bir Youtube kullanıcısı ise; Ferman'ın karakterinin Ali'ye karşı iyiye dönüşümünü, -1.bölüm Ferman: Buraya ait değilsin, 2.bölüm: Seni kardeŐim gibi görüyorum-, Şeklinde yorumlamaktadır. Osman Fatih isimli bir kullanıcı ise: -Ferman tam 43:25'te kendini belli ediyor. Yani iki yüzlü Őeytan tip insanlar gibi-, yorumuyla Ferman'ın kötücül davranış Şeklini vurgulamaktadır.

Bilgelik

Ateş Hekimoğlu bilgisi ve tecrübesini tüm hastalara ve asistanlarına yansıtmaktadır. Aksi yönleriyle insanlara ters davranıŐlarıyla tepki toplamasına rağmen, bilgisi sayesinde aynı zamanda herkesin gözünde saygınlığını korumaktadır. Yaralı Şıfacı, Şaman Şıfacı ve Chiron'un en belirgin ortak özelliği bilge bir kiŐiliđe sahip olmalarıdır.

Gezen Tavuk isimli bir kullanıcının Youtube'daki, -Ateş Hekimoğlu karakterini baştan itibaren hep otorite ve hoca olarak görüyordum. İlk defa karakterin hikayesini bu denli dinleyince bu kadar yakınlık duydum, bu da müthiş ve farklı bir deneyim oldu-, ifadesiyle kullanıcının Hekimoğlu'nu bilge bir kişilik olarak gördüğü ve yaralı şifacı, yaşlı bilge adam arketipleri arasında bağlar kurduğu anlaşılmaktadır. Bu arketipsel bağın izleyicinin karakter ile kurduğu empati ve özdeşimi güçlendirdiği yine yorumun ikinci cümlesinden anlaşılmaktadır.

Mucize Doktor dizisinde Ali Vefa, sahip olduğu savant sendromunun özellikleri sayesinde bilgileri en küçük detaylarıyla hatırlayan bir doktordur. Bu da ona bilge bir kişilik kazandırmış ve bu sayede otizminden dolayı kendisini dışlayan insanların gözünde saygınlığını arttırmıştır. Altınay Subanbekova isimli Youtube kullanıcısı, -Çok sevindim, Ali Ünlü bir dahi-, yorumunda bulunarak savant sendromunun yol açtığı dehalığı ile Ali karakterinin bilge bir yapıya sahip olmasına sebep olan dahi özelliğine vurgu yapmaktadır.

Kamu Spotu: Koronavirüsüne Karşı 14 Kural

George Gerbner ve çalışma arkadaşları medyadan gelen mesajın izleyici üzerinde daha etkili olduğunu ekme kuramı (cultivation theory) ile açıklamışlardır. Ekme kuramı 1967 yılında *Kültürel Göstergeler* isimli çalışmaların hemen ardından lüteratüre kazandırılmıştır. Bu araştırmada biliminsanları, izleyicinin düşünce, tutum ve davranışlarında televizyon izlemenin etkisi üzerinde çalışmışlardır. Ekme kuramına göre televizyon, bireyin düşünce ve inançlarını etkilemekte ve yeni davranış biçimleri oluşturabilmektedir (Geçer, 2021:151). McLuhan'ın öngördüğü gibi televizyon internetle birleşmiş, izleyici ve içerikler arasında etkileşimli dijital bir ortam oluşmuştur. Youtube, ekme kuramındaki, televizyonun bireyin düşünce ve inançlarını etkileme yönünü, izlenme sayısı, beğeniler ve yorum yapma gibi özellikleriyle daha fazla belirginleştiren bir yapıya sahiptir.

Şekil 3 – Koronavirüsüne Karşı 14 Kural Kamu Spotu Hekimoğlu Karakteri

Kaynak: (youtube.com, 2021).

Yayınlandığı ilk gün *Hekimoğlu* dizisi yedinci olmuştur. Dizi özellikle pandeminin gündeme gelmesiyle birlikte reytinglerde ilk sıralara yükselmiştir (sabah.com.tr, 2019). Bunun sonucu olarak Sağlık Bakanlığı'nın koronavirüse karşı hazırlanmış olduğu kamu spotunda, Hekimoğlu karakteri üzerinden, 'koronavirüsüne karşı 14 kural' anlatılmış ve bu kamu spotu halkı bilinçlendirmek amacıyla yayınlanmıştır. Benzer bir kamu spotu filmi *Mucize Doktor* dizisinin başkarakteri Ali Vefa üzerinden de çekilmiştir. Koronavirüs için çekilen farklı kamu spotlarında kullanılan ünlüler genellikle gerçek hayattaki kimlikleriyle bu yer almasına karşın Timuçin Esen ve Taner Ölmez oynadıkları dizilerdeki Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterlerini canlandırarak koronavirüse karşı alınması gereken 14 kuralı anlatmışlardır.

Şekil 4 – Koronavirüsüne Karşı 14 Kural Kamu Spotu Ali Vefa Karakteri

Kaynak: (youtube.com, 2021).

İzleyiciler, Youtube’da pek çok resmi kanal tarafından paylaşılan, Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterlerinin yer aldığı –Koronavirüsüne karşı 14 kural- kamu spotlarının yorum kısmında yapılan yorumlarda Timuçin Esen ve Taner Ölmez’in dizideki karakterleri canlandırmalarından dolayı duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir.

En iyi paylaşımlar isimli bir Youtube izleyicisinin, -Taner gibi değil Ali gibi yapmanız çok hoş olmuş-,yorumundan, oyuncu Taner Ölmez’in kamu spotunda dizideki Ali karakteriyle rol yapmasını beğendiği anlaşılmaktadır.

Hekimoğlu ve Mucize Doktor dizilerinde yaralı şifacı arketipini barındıran doktor Ali Vefa ve Ateş Hekimoğlu karakterlerinin kamu spotunda koronavirüs bulaşını önlemeye dair alınması gereken önlemleri izleyiciye aktardığı görülmektedir. Bu karakterlerin hassas pandemi döneminde halkı bilinçlendirmek için çekilen kamu spotunda yer alması insanlar tarafından duyarlı olarak takdir edilmelerine sebep olmuştur. Seide Musayeva isimli bir Youtube izleyicisi,-Dizilerimizin böyle duyarlı olması çok iyi bir şey. Teşekkürler Hekimoğlu ve Ali Vefa-, yorumuyla bu görüşü destekler bir yorumda bulunmuştur. Kamu spotuna yapılan bu yorumda dikkat edilecek bir başka husus ise, izleyicinin Timuçin Esen ve Taner Ölmez’i değil, dizideki Hekimoğlu ve Ali Vefa’yı tebrik etmesidir. Adsdfo Ympytop isimli bir başka izleyici pandeminin hemen başında yaptığı,-Ateş hoca bile ciddiye aldysa iş gerçekten ciddidir-, yorumuyla doktor Hekimoğlu karakterinin hastalıkları ciddiye alan kararlı yönünü kamu spotunda da ortaya koyduğunu ve virüsün etkisinin henüz çok fazla bilinmediği dönemde onun söylediklerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Lara Aliyeva isimli izleyici ise,-Ali Vefa ve Hekimoğlu uyardysa uyacağız bu 14 kurala-, yorumuyla oyuncuların gerçek isimlerini değil dizideki karakterlerin isimlerini sanki onlar gerçekmiş gibi aktararak, bu doktorların söylediklerinin çok önemli olduğunu ve bu sebeple insanların 14 kurala uyması gerektiğini ifade etmektedir.

Hekimoğlu ve Mucize Doktor dizilerinin Youtube yayınlarının altındaki yorumlarda yaralı şifacı arketipin izleyicilerle kurdukları duygusal bağlar, oyuncuların dizilerdeki karakterleriyle yer aldıkları –koronavirüsüne karşı 14 kural- kamu spotuna yapılan yorumlarda da kurulmaktadır. Bu etkileşimleri Gerbner’in ekme kuramı ile ilişkilendirecek olursak, *Hekimoğlu ve Mucize Doktor* dizilerinde Carl Gustave Jung’un yaralı şifacı arketipine sahip Ateş Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterlerinin, izleyiciler üzerindeki tutum, davranış ve düşünce kalıplarını değiştirmek, düzenlemek veya disipline etmek amacıyla, ilgili kamu spotlarında, Sağlık Bakanlığı tarafından bilinçli olarak kullanıldığı söylenebilir.

SONUÇ

Psikolog Carl Gustave Jung’un kolektif bilinçdışı teorisi, insanın yaşadığı kültürle ilgili olarak semboller, imgeler, dil ve diğer tecrübeleri kapsamaktadır. Jung’a göre evrensel tarihindeki köklü semboller, mitolojik temalar, aşırı tepkiler insan bilinçdışı katmanındaki derinlikleri ortaya koymaktadır. Arketipler olarak adlandırılan tipleme kalıplarından olan yaralı şifacı arketipi de bilinçdışında yer alan eski bir örnektir.

Arketipler içerisinde yaralı şifacı arketipi yaralı özelliğiyle kendi yaralarından beslenen, hastalığından edindiği tecrübelerle etrafına şifa dağıtan, kurtarıcı, bakıcı özelliklere sahiptir.

Yaralı şifacı arketipi mitolojide Chiron formunda görüldüğü gibi, eski bir inançsal sistem olan Şamanizm’de de şaman şifacı olarak ortaya çıkmaktadır. Türk kültüründe Kam diye adlandırılan Şaman şifacılar klasik olarak şifacı ya da ruhsal yolculuk gerçekleştirebilen, ruhlarla insanlar arasında aracılık yapabilen mistik kişiler olarak bilinmektedir. Şaman şifacı; şifa dağıtan, yaralı, kurtarıcı, aileden gelen hekimlik, halkın içinden biri olmak, yüksek konsantrasyon, algoritmik zeka, telepati, empati ve sezgi, kötü ruhlarla mücadele, ruhları aracı kılarak tedavi ve bilgelik gibi özelliklere sahiptir.

İletişim kuramcısı Marshall McLuhan, internetin henüz icad edilmemiş olduğu 1930’larda, ileride bir tarihte televizyonu da kapsayacak olan internetin icad edileceğini öngörmüştür. Bugün Youtube McLuhan’ın söylediği gibi televizyonu da kapsayan bir dijital medya mecrası projesidir ve sadece video yayınlarında değil, videoların yorum bölümüne yapılan yorumlarda da zaman, mekan kavramları önemini yitirmiştir. İlkel hislerimiz ve kabile duygularımızı kapsayan bilinçdışı düşünce ve bilgilerimiz Youtube’da tekrar ortaya çıkmakta ve yeniden şekillenmektedir. Bu sebeple, *Hekimoğlu* ve *Mucize Doktor* dizilerinin Youtube’da yayınlanan ve örneklem olarak alınan bölümlerinin yorum kısımlarındaki izleyici yorumlarında yaralı şifacının özelliklerini ortaya koyan yaralı şifacı arketip üzerinden izleyici ve dizi karakterleri arasında bağlar oluşturan cümleler destekleyici bulgu olarak araştırmada yer almıştır.

Hekimoğlu dizisi, her bölümde farklı hastalar ve hastalıkları konu almaktadır. Dizide enfeksiyon hastalıkları ve nefroloji uzmanı olan Ateş Hekimoğlu kendi ihmaliyle yakalandığı hastalıkla mücadele ederken bir yandan da çalışmakta olduğu vakıf hastanesinin yönetim şekline taban tabana zıt tarzıyla hastalarını tüm detayları göz önünde bulundurarak bir yaralı şaman şifacı gibi araştırarak tedavi etmekte ve sonuca ulaşmaktadır. Bu yönleriyle Hekimoğlu yaralı arketipin ve şifacı şamanın özelliklerinden olan; yaralı, şifacı ve kurtarıcı özelliklerine sahiptir.

Mucize Doktor dizisi de Hekimoğlu dizisi gibi her bölümde farklı vakaları ve hastalıklarını işlemektedir. Dizide genel cerrah asistanı Ali Vefa hem otizmiyle mücadele etmekte hem de hastane yönetimi ve diğer doktorlar tarafından bir türlü anlaşılammaktadır. Çocukluğunda otizmi sebebiyle; babası tarafından hor görülmüş, arkadaşları tarafından dışlanmış, tüm bunlar yüzünden abisi ve tavşanı hayatını kaybetmiştir. Ali tıp fakültesini okuduktan sonra bir hastanede farklı vakaları iyileştirmekte, diğer yandan ise onu ve hastalığını kabul etmeyen kötücül karakterlerle mücadele etmektedir. Bu yönüyle Ali; yaralı, babadan (babanın sebep olduğu) gelen hekimlik, şifacı gibi yaralı şifacı arketip formu olan şaman şifacıda bulunan özelliklere sahiptir.

Yaralı şifacı arketipin izdüşümü şaman şifacıdaki mistik özellikler, dizilerdeki Ali Vefa ve Ateş Hekimoğlu karakterlerinin mucizevi yansımaları olan, telepati kurma, yüksek konsantrasyon, analitik zeka özellikleri ile özdeşleştirilmiştir. Bu özellikler dizi örneklerinde ameliyat ve tanı koyma sahnelerinde, karakterlerde kendinden geçme hali olarak görülmekte, bu hal onların beden dillerine yansımakta veya üç boyutlu animasyonlarla desteklenmektedir. Bu yönleri Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterlerini; başka doktorların yapamadığı, sahip olmadığı, iyileştirici gibi diğer doktorlardan ayıran özelliklerle birlikte mucizevi kılmaktadır.

Ateş Hekimoğlu bu ilk bölümde, Mine öğretmeninin hastalığını araştırmak üzere doktorlarını görevlendirmiş ve onlar vasıtasıyla hastalığı tespit etmiştir. Ali Vefa da havaalanında yaralanan çocuğu, ameliyathanede olmamasına rağmen doktor Ferman ile telepati kurarak ameliyat etmiştir. Bu mizansen, beden diliyle ve teknik olarak paralel kurguyla ameliyatta Ferman’ın Ali Vefa tarafından yönlendirildiği anlamını oluşturmaktadır. Şaman şifacının ruhları aracı kılarak şifa dağıttığı inancındaki gibi, örneklem olarak alınan dizilerdeki Ateş Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterleri de doktor asistanlarını yahut diğer doktorları aracı kılarak şifa vermektedir.

Ateş Hekimoğlu dizide sık sık hastane yöneticisi İpek ile ters düşmektedir. Hekimoğlu, önyargılı, bilinçsiz hastalar ve hasta yakınlarıyla da mücadele etmektedir. İlk bölümde asistanı Mehmet Ali ile yöntem farklılığı sebebiyle tartışmıştır. Ali Vefa ise Beliz, Vuslat ve Ferman’la mücadele etmekte ve otizminden dolayı onlar tarafından dışlanmaktadır. Ve başkarakterler önlerine çıkan bu kötücül karakterlere rağmen hastalarını iyileştirmek adına mücadelelerini sürdürmektedirler. Bu yönleriyle Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterleri Şaman şifacının hastalarını iyileştirmek için kötü ruhlarla mücadele etmesine benzer bir davranış şekline sahiptirler.

Dizinin başkarakterlerinin sanki karanlık yer altı ülkesine dönüşen hastane ortamındaki varolma ve kötücül karakterler tarafından mecburi kabul görmeleri ise, yaralı şifacı arketipi, şaman şifacı gibi bilgelik özelliğine sahip olmalarıyla alakalıdır. Hekimoğlu, bilgi birikimi, tecrübesi, analitik zekası; Ali Vefa ise, savant hastalığından kaynaklı deha özellikleri, müthiş hafızası, zekası ve bilgileri sayesinde hastaları iyileştirmektedir.

Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterleri dizide; tantuni, döner yeme, höpürdeterek çay içme, dizi seyretme, müzik dinleme gibi hem halkın genelini yaptığı hem de kültürel kodlarda yeri olan alışkanlıklar ve davranış şekillerinden dolayı halktan biri olarak aktarılmaktadır. Yaralı şifacı arketipi ve onun izdüşümü şaman şifacının da en önemli özelliklerinden biri olan; halkın içinden, halktan biri olma özellikleri ile dizilerdeki başkarakterlerin bu özelliği örtüşmektedir.

Resmi Youtube kanallarında dizilerin yayınlanmış bölümlerine yapılan izleyici yorumları, Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterlerinin yaralı şifacı arketip, şaman şifacı özelliklerine sahip olduğunu destekler niteliktedir. Yorumlarda her iki karakterin de; yaralı ve şifacı oldukları, şaman şifacı gibi kötü ruhu sembolize eden karakterlerle mücadele ettikleri, halktan biri gibi görüldükleri, yüksek konsantrasyon, algoritmik zeka, empati, analitik düşünme, sezgisel güçleriyle kurtarıcı işlevi gördükleri, ruhları aracı kılarak tedavi ettikleri, kendi varoluşları ve kabul görülmelerini sağlayan bilgeliğe sahip olduklarını desteklemektedir.

Yüksek reytingler alarak reyting sıralamasında üst sıralara yerleşen, Hekimoğlu ve Mucize Doktor isimli Türk dizilerinin başrol oyuncularını, Sağlık Bakanlığı'nın pandemi döneminde Koronavirüse karşı önlem amacıyla yayınladığı kamu spotu videolarında, dizilerde oynadıkları karakterleri canlandırmışlardır. İlgili kamu spotlarının Youtube yorumlarında, izleyicilerin, oyuncuların dizideki karakterleri kamu spotunda da canlandırmalarından dolayı memnuniyet duydukları görülmektedir. Pandemi döneminde yayınlanan *Koronavirüsüne Karşı 14 Kural* isimli kamu spotu videolarında bu karakterlerin, koronavirüse karşı yaralı şifacı arketipine sahip olan doktor tavsiyelerinin insanlar üzerinde daha çok etkisi olabileceği düşüncesiyle seçilmiş olduğu düşünülebilir.

Son olarak, örnek dizilerin altındaki yorumlarda yaralı şifacı arketipe sahip dizi karakterlerinin Youtube'daki izleyicilerle kurdukları duygusal bağlar, oyuncuların dizilerdeki karakterleri canlandırdıkları *Koronavirüsüne Karşı 14 Kural* isimli kamu spotuna yapılan yorumlarda da açıkça görülmektedir. Bu bağlamda Gerbner'in ekme kuramından yola çıkarak hassas pandemi döneminde kamu spotunu seyredecek olan izleyiciler üzerindeki davranış, tutum ve düşüncelerini değiştirmek, disipline etmek yahut düzenlemek amacıyla, yaralı şifacı arketipine sahip *Hekimoğlu* ve *Mucize Doktor* dizilerindeki Ateş Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterlerine ilgili kamu spotlarında bilinçli olarak yer verildiği söylenebilir.

Kaynakça

- [1] Atalay, G. E. (2018). Dijital Çağda Marshall McLuhan'ı Yeniden Düşünmek: Bir Uzantı ve Ampütasyon Olarak Yeni Medya Teknolojileri. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, s.33-36.
- [2] Campbell, J. (2013). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi. İkinci Baskı.
- [3] Chidester, D. (2021). Animizm. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, cilt 14, sayı 33, s.s. 427-433, s.427.
- [4] Dalkıran, A. (2010). *Çağdaş Türk Resminde Şamanist Etkiler*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- [5] Dunne, C. (2000). *Wounded Healer of The Soul*. New York: Shelley&Donald Rubin Foundation. Birinci Baskı.
- [6] Etli, Ö. B. (2016). *Şamanizmin Bilimsel Arka Planı*, s. 2-8.
- [7] Fordham, F. (2011). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Say Yayınları. Sekizinci Baskı.
- [8] Geçer, İ. Y. (2021). Televizyon Dizileri. *Toplumsal Farkındalık Ve Otizm. Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 16. s.s. 147-162.s.1
- [9] Hekimoğlu Dizi Afişi. (2019). karga7turkey.com: <https://www.karga7turkey.com/> (03.04.2021).
- [10] Hekimoğlu Dizisi Birinci Bölüm. (2019). [www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=NIdIqKFo_N0](https://www.youtube.com/watch?v=NIdIqKFo_N0) (Erişim Tarihi: 06.04.2021)
- [11] Hekimoğlu Dizisi Ateş Hekimoğlu Karakteri. (2020). *Koronavirüsüne Karşı 14 Kural Kamu Spotu*. <https://www.youtube.com/watch?v=1Pjfz41H8-s>
- [12] İpekçi, H. G. (2018). *Marka İmajının Geliştirilmesi Sürecinde Arketipsel Sembolizm ve Semiyoloji. Yerelden*

Globale Stratejik Araştırmalar, s. 261-267.

- [13] İzgi, M. C. (2012). Şamanizm ve Şamanlara Genel Bakış. Lokman Hekim Journal , s.s.31-38., s.35-36.
- [14] Jacobi, J. (2002). C.G.Jung Psikolojisi. İstanbul: İlhan Yayınevi.
- [15] Jung, C. G. (2013). Dört Arketip. İstanbul: Metis Yayıncılık. Dördüncü Baskı.
- [16] Jung, C. G. (2013). *İnsan Ruhuna Yöneliş*. Ankara: Say Yayınları. Dokuzuncu Baskı.
- [17] Jung, C. G. (2013). Keşfedilmemiş Benlik. İstanbul: Barış İlhan Yayınevi. Üçüncü Baskı.
- [18] Küçükparlak, İ. (2017). Doktor Korkusu. Toplum ve Hekim, s.s. 149-151., s.149.
- [19] Mucize Doktor Birinci Bölüm Özeti (2019). fox.com.tr/Mucize-Doktor/bolum/1. fox.com.tr: <https://www.fox.com.tr/Mucize-Doktor/bolum/1> (Erişim Tarihi: 20.01.2021)
- [20] Mucize Doktor Dizi Afiş (2021). www.fox.com.tr: <https://www.fox.com.tr/Mucize-Doktor/haber/2293/Mucize-Doktor-un-2-afisi-gorucuye-cikti> (Erişim Tarihi: 05.04.2021)
- [21] Mucize Doktor Dizisi Birinci Bölüm. (2019). www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=W31lc7qd_d8&t=795s (Erişim Tarihi: 13.04.2021)
- [22] Mucize Doktor Dizisi Ali Vefa Karakteri. (2020). Koronavirüsüne Karşı 14 Kural Kamu Spotu. <https://www.youtube.com/watch?v=UY03fnBmxK8> (Erişim Tarihi: 02.04.2021)
- [23] Reyting Sonuçları (2020). sabah.com.tr/medya/2019/12/18/reyting-sonuclari.sabah.com.tr: <https://www.sabah.com.tr/medya/2019/12/18/reyting-sonuclari-aciklandi-mi-17-aralik-eskiya-dunyaya-hukumdar-olmaz-hekimoglu-elim-birakma-reyting-sonuclarinda-birinci-kim-oldu> (Erişim Tarihi: 02.05.2021)
- [24] Sarıçam, Ö. M. (2014). haberturk.com. <https://www.haberturk.com/saglik/haber/979039-samanlarin-yuzyillar-once-buldugu-inanilmaz-teknik> (Erişim Tarihi: 23.01.2021)
- [25] Savant Sendromu Nedir? (2020). Savant Sendromu Belirtileri Nelerdir? (acibadem.com.tr), (Erişim Tarihi, 01.04.2021)
- [26] Snowden, R. (2012). Jung Kilit Fikirler. İstanbul: Optimist Yayınları. Birinci Baskı.
- [27] Stevens, A. (2014). Jung. Ankara: Dost Kitabevi. Birinci Baskı.
- [28] Ukray, M. (2014). Jung Psikolojisi. Ankara: Yason Yayınları. Birinci Baskı.